

Kogutowicz kis közlekedési térképe — a Magyar Földrajzi Intézet Rt. kiadásában — az 1910—1911 években jelenhetett meg. „Metszésének és nyomásának” időpontja ugyanis nincs a térképen, a két évszámra két-három belvárosi utcanev-változásból következtettem. A Marokkói utca 1910-ben megszűnt, beleolvadt a Fürdő (ma József Attila) utcába, és a térképen levő Hímző utcából csak 1911 végén lett Cukor utca. Időközben, ugyancsak 1911-ben, meg rövidült a térképen még teljes hosszában levő Nádor utca, amelyből kivált a Falk Miksa (ma Néphadsereg) utca.

Az akkor tíz kerületből álló főváros térképe mai szemmel is korszerűnek mondható. Egyrészt az egyes kerületeket más-más színnel jelölték, s a pasztellszínezés mellett az utcanevek, s közlekedési vonalak, a megállóhelyek, a viszonylatszámok fekete nyomása jól olvasható, ami egyáltalán nem mellékes szempont egy közlekedési térképnél. Más-

továbbá a Ferencvárosi pályaudvartól északra és Kőbányán a Kápolna tértől keletre. A Budai körút (ma Karinthy Frigyes út) is lakatlan területre végződik, mert mögötte a holt Duna-ág van, ahol nyáron fürödtek és csónakáztak, ott, ahol most a Petőfi-híd éri el a budai oldalt, a Lágymányoson. Természetesen voltak még a fővárosban az említettek túlmenően is nagyobb, összefüggő beépítetlen és zöldterületek, a térképen „túli”, így arról le nem olvasható részeken.

A térkép a tömegközlekedési eszközök közül a villamosvasút, a földalatti, a vicinális (a mai HÉV) és a csavargózós (propeller) útvonalait mutatja be. Feltünteteti még a margitszigeti — 1928. április 11-ig közlekedő — lóvasút járatot is. Nem szerepelnek viszont az omnibuszjáratok, amelyek közül az utolsó 1929. november 5-ig közlekedett a Villányi úton. Autóbusz- és trolibusz közlekedés 1910—11-ben még nem volt a fővárosban.

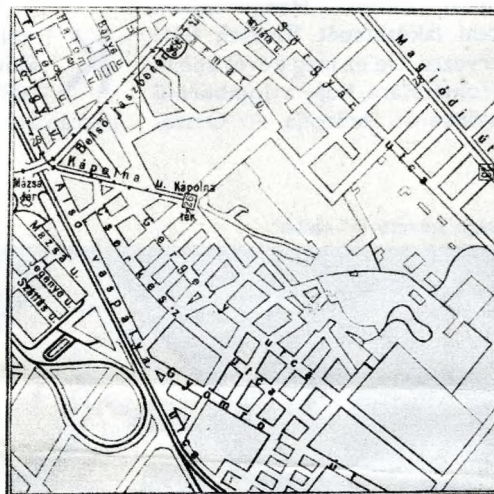
A hetven év előtti Budapest négy közúti hídja közül csupán kettőn járt villamos: a Margit-hídon, és a Ferenc József (ma Szabadság) hídon. A két part közötti átkelést — Óbudától a Boráros térig — a sűrűn közlekedő csavargózós hajóáratok biztosították. Budapestnek 880 ezer lakosa volt, s kinek kedve tartotta, omnibuszon is utazhatott a Lánchídon keresztül.

A térkép jelöli annak a néhány szobornak a helyét is, amelyek túlnyomórészt a fővárosunk tereit díszítették. A postahivatalokét is, hiszen a posta a közlekedés fogalomkörébe tartozik.

A továbbiakban néhány szó a térképen szereplő régi utcanevekről — természetesen a teljesség igénye nélkül. A Nagykörút és a Kiskörút egyes részei közül csupán a József-, a Ferenc- és a Múzeum körút neve maradt fenn napjainkig. A Rákóczi, a Thököly és az Üllői út neve is a régi. A Hungária körútnak

HONISMERET

Hetvenéves közlekedési térkép

Kőbánya térképe

részt megjelenik a térképen a jelentősebb épületek, hidak külső képe feltüntetve azoknak német és francia elnevezését is. A Belvárost — a régi IV. kerületet — a térkép szerkesztői a középpontban helyezik el, míg a legtávolabb eső Kőbányát (X. ker.) — jól élve a helykihasználással — külön a jobb alsó sarokban.

A térkép nem méretarányos. A Duna — a hajóáratok jó áttekinthetősége végett — jóval szélesebb, és a külső területek felé az arány egyre csökken. (A magyarázatot erre egyébként — német nyelven — közlik is.) Ami első rátekintésre a legszembeütőbb: a beépítetlen vagy gyér beépítésű területek nagysága — különösen a budai oldalon. A Margitszigeten és a Vérmezőn, továbbá a Várpalota körüli részen kívül, Újlaktól nyugatra, a Csatárka, Törökvész felé még utak sincsenek, akárcsak a Rózsadomb felsőbb részén. Beépítetlen vagy zöldterület a Déli pályaudvartól és a Gellérthegytől nyugatra eső rész, továbbá a Naphegy teteje és a Gellérthegy déli lejtője is. De él még a Tabán. A pesti oldalon a Városligeten, a régi lóversenytéren, a Ludovikakerten, és a köztemetőn (ma Mező Imre út) kívül három nagyobb lakatlan területre is találkozunk: a Rákos rendező pályaudvartól keletre, a Körvasút alatt — ez a főváros határa volt —,

A barna színű és páratlan viszonylatszámú villamoskocsikat a Budapesti Közúti Vas-pálya Társaság (a BKVT), a sárga, páros számúakat pedig a Budapesti Villamos Városi Vasút Rt. (a BVV) üzemeltette. A térkép feltünteteti az állomásokat (megállóhelyeket), sőt a szakaszhatárokat is. A megállóhelyek közötti távolság — szemben a mai 300—400 méterrel — sokszor csak 100—150 méter volt. Láthatjuk például, hogy a Nagykörútnak az akkori Erzsébet körútra eső részén, ahol ma — a két végpontot nem számítva — csak egy megállóhely van (a Wesselenyi utcánál), még kettő volt: a Dohány utcánál és a Dob utcánál. Vagy például a mai Móricz Zsigmond körtéren (akkor még nem volt külön neve) a tér mindkét oldalán van megállóhely. A szakaszhatároknak a feltüntetése azért fontos, mert egy szakaszon belül olcsóbb volt a jegy (szakaszjegy, vonaljegy, átszállójegy).

A villamosok közül egyik-másik ugyancsak hosszú útvonalon közlekedett. Így például az 1-es a Keleti pályaudvar—Újpest, az 57-es a Kelenföldi pályaudvar—Újpest között járt. A 6-os a Nyugati pályaudvar kötötte össze a Boráros térrel, ugyanezen az útvonalon haladt a 4-es, de a Nyugati pályaudvar előtt elkanyarodva, a Báthory utcán, majd a Duna-parton körforgalomban tért vissza a Boráros térre.

az angyalföldi része Róbert Károly körút lett. A Ferenc József tér mai neve Roosevelt tér, a József téré József nádor tér, míg az Erzsébet tér Engelsről kapta új nevét. Megváltozott a Habsburgokra és a királyságra emlékeztető több név is: így a Rudolfról és a Ferenc Józsefről elnevezett rakpartoké, vagy a Gizella (ma Vörösmarty) téré, továbbá a Korona herceg (ma Petőfi Sándor) utcáé, a Korona utca pedig beolvadt a Régi-posta utcába. A volt Eskü tér és Eskü út helyébe lépett Március 15. tér és Szabadsajtó út 1948-ban kapták új nevüket.

A budai oldalon is találkozunk utcanev-változásokkal, de kevesebbel, mint a pestin. Így a Margit körút a mai Mártírok útja, a Pálffy tér a mai Bem tér, Átlós út volt a Bartók Béla út régi neve a Móricz Zsigmond körtértől délre eső részen. Az olyan patinás nevek, mint a Krisztina körúté, a Széna, Szarvas és Döbrentei téré, továbbá még sok más — főként a Várnegyedben — megmaradtak.

Az utca-, út- és tételnevezések a városban a térképről való gyors tájékozódást szolgálják, egyszerűsége azonban, ha nyomon követjük változásukat, a város történelmi és kulturális fejlődését, nem kis mértékben a politikai, társadalmi változásokat is tükrözik.

Dr. Berti Béla

HELYNEVÉSEK ÉS JELNEVELÉSEK
LEGENDA

ÉV
 - Országos közintézmények
 - Fővárosi közintézmények
 - Községi közintézmények

RAJZ
 - Állomás, Station
 - Székhely, Siège
 - Városi közintézmények

ÉPÍTMÉNYEK
 - Hagyományos építmények
 - Új építmények

ÉPÍTMÉNYEK
 - Székhely, Siège
 - Városi közintézmények

1. Királyi várpalota. Königlich-Burg, Château royal.
2. Pénzügyminiszt. Finanzminist. Minist. des Finances.
3. Mátyás templom. Mathiaskirche, Eglise Mathias.
4. Ref. templom. Calvinische Kirche, Eglise des Calvinistes.
5. Műegyetem. Polytechnische Hochschule, Haute Ecole Polytechnique.
6. Országgház. Das Parlament, Palais du Parlement.
7. Káris. Die kgl. Kurie, La Haute Cour.
8. Földmív. miniszt. Ackerbau-minist. Minist. de l'Agricult.
9. Tőzsde. Die Börse, La Bourse.
10. Osztr.-magyar bank. Öst.-Ung. Bank, Banque d'Autriche-Hongrie.
11. Tud. Akadémia. Académie der Wiss. Académie des Sciences.
12. Bazilika. Basilika, La Basilique.
13. Opera. Oper, Opéra.
14. Nemzeti miniház. Nationaltheater, Théâtre National.
15. Vigadó. Lustspieltheater, Théâtre de la Gaîté.
16. Királyi miniház. Király-Theater, Théâtre Király.
17. Magyar miniház. Ung. Theater, Théâtre hongrois.
18. Tud. egyetem. Universität, Université.

19. Vigadó. Redoute, La Redoute.
20. Főposta. Hauptpost, Palais des Postes.
21. Vármegyei hiv. Komitatshaus, Préfecture du comitat.
22. Nemzeti Múzeum. National Museum, Musée National.
23. Vámház. Zollamt, La Douane.
24. Közp. vásárosznok. Centr. Markt, Les Halles Centrales.
25. Kórház. Klinik, Clinique.
26. Iparműv. múz. Kunstgewerbemúz. Musée des Arts Décoratifs.
27. Műcsarnok. Palais der bildenden Kunst, Palais des Beaux-Arts.
28. Szépműv. múz. Museum der bildenden Kunst, Musée des Beaux-Arts.
29. Mezőgazd. múz. Landwirthsch. Museum, Musée de l'Agriculture.
30. Iparműv. múz. Industrie-múzeum, Musée de l'Industrie.
31. Halászbánya. Fischereibad, Bains de Halászbánya.
32. Ártész-fürdő. Artstisches Bad, Bains Artstisches.
33. Közlekedési csarnok. Museum für Verkehrswesen, Musée des Moyens de Transport.
34. Ludoviceum. MHR-Akademie der Honvédarmée, Acad. MHR de l'Armée des Honvéd.
35. Göl-Baba sírja. Göl-Baba's Grab, La tombe de Göl-Baba.
36. Országos Statisztikai hiv. Statist. Central-Amst, Bureau Central de Statist.

MAGYARORSZÁGI TERVEZÉSI ÉS
 ÉPÍTÉSI ÉRTANYSÁG
 Budapest, 1928

